

ELS MASOS DEL TERME DE BENASSAL

PERE-ENRIC BARREDA i EDO

El Repartiment del Terme de Benassal en masos es va fer al segle XIII. Després de la davallada motivada per la Pesta Negra i els conflictes de la segona meitat del segle XV, es van despoblar molts masos. El número d'aquests no va passar de cinquanta fins als voltants del 1750. En els cent anys que van de 1750 a 1850 eixe número es va duplicar, sobretot a causa dels repartiments de sorts i divisió de propietats. Fins a l'any 1900 i després de la guerra, a causa de la Desamortització i creixement de població, va arribar quasi a triplicar-se, situant-se el número total de masos i masets poblats al voltant dels cent cinquanta. La majoria d'estos masos estan despoblats des de la dècada de 1960, i molts ja s'han assolat, però igual estan posats a la llista de noms.

El criteri que s'ha adoptat per a caracteritzar un mas és l'haver estat habitat continuadament al llarg de l'any: posseir cuina (i forn, en molts casos), tenir revoltó per a les cambres de dormir, ser dotat d'era i de corrals, i tenir a prop un abastidor d'aigua. No han estat considerats masos les dites casetes de camp (habitatge ocasional de treball o d'esplai), les corralisses, els pous, etc.

La manera més pràctica de classificar-los, a part d'alfabèticament, és seguint l'itinerari de la volta dels Quintos (com era cap a 1940). Esta volta recupera aproximadament l'antiga ruta dels cobradors dels Delmes i les Primícies, que recorrien el terme anant a tots els masos. A continuació va la llista, amb el nom del mas normalitzat (encara que al parlar es lleven paraules com la preposició "de", algunes lletres), i una breu explicació sobre l'origen del nom del

mas. Aquesta explicació és necessària per acabar amb moltes equivocacions de Mossèn Salvador Roig (Veure *Benassal. Recull bibliogràfic de textos*, València, Papeimport, 1989, I, 67-76).

DILLUNS

Es recorre la part nord del terme, eixint pel camí reial d'Ares fins a la Pedrissa d'en Selma.

El Corral del Sucre

El nom ve de l'ofici del llogater, Tomàs Moliner, que era tarroner o confiter cap a 1780. Els propietaris, amb la Tancada, eren els Fabregat de la Verola, i així el 1850 ho era Cristòfol Fabregat.

El Mas de Sant Roc

Té este nom per estar prop de l'Ermita de Sant Roc, més avall dels bassis.

El Maset del Mústio

A causa del malnom d'un antic amo.

El Mas de la Coma

Per estar a la partida de la Coma. La "coma", nom que avui només s'usa com a nom de mas o de partida, és una fondalada o depressió entre muntanyes.

La Coma d'Alfredo

Degut al nom de l'anterior amo, Alfredo Miralles.

El Maset d'Oreja

A causa del malnom de l'amo. És una construcció nova, però abans al seu territori estava el Mas d'en Calbó, pel cognom de l'antic propietari Bernat Calbó, al segle XV, que donà

nom també a la font d'en Calbó (ara de Sant Roc) i al barranc d'en Calbó (ara del Calbo). Després es va dir també el Mas d'en Gastó, i de Monterde, fins que en Jaume Grau el comprà i l'uní a la seua Verola de Grau.

La Verola de Grau

Degut al cognom dels antics propietaris els Grau, en especial d'en Jaume Grau, que comprà el mas cap a 1730. Una "verola" és un "veral", extensió de terra que volta una altra propietat més alta. En el cas de Benassal, les partides de les Veroles anaven des del Mas de l'Ànima a la Verola de Fabregat, i eren el repeu del Mas de Monterde. Va pertànyer als Fabregat de la Verola el segle XV, fins que Antoni Fabregat "el teixidor" donà aquesta al seu fill Pere, i l'altra a Antoni menor. Dels Fabregat de la Verola (és fals el que diu Mossèn Salvador sobre la Verola de n'Arcís) passà als de Montleó, dels que descenia la vídua d'Antoni Xerta de Sant Mateu (per això es va dir el Mas de la Vídua), el fill de la qual va vendre el mas als Grau. Aquests el conservaren fins l'any 1908 en què, degut a la mort de na Magdalena de Grau, es va vendre el patrimoni familiar.

El Mas de l'Ànima

Per un fenomen que els habitants atribuïen a ànima en pena, i que era totalment natural. Mossèn Salvador Roig diu que era el vent que entrava per un forat de la paret i feia girar el fus del teler. Una altra versió diu que era per un desfressat, a manera d'ànima en pena, que anava a demanar menjar. Un dia el van sorprendre i van descobrir que era l'escolà de l'Església. Abans es va dir el Mas d'en Vicent, quan es va desgallar de la Torre de Pere-Joan, pel cognom del seu propietari Domingo Vicent, cap a 1610. Era dels Bertran del Mas de Bulc.

El Mas de Monterde

Degut al cognom de l'amo, Lluís Monterde, que unificà la propietat del mas, despartida entre germans i cosins, cap a 1690. Abans es deia el Mas del Senyor o el Mas del Comanador, per ser propietat del Comanador de la Tinença de Culla, primer, i de la Comanda de Benassal, després. També es va dir el Mas d'en Santmartí, pel cognom del seu propietari en Bernat Santmartí, cap a 1520.

El Mas de la Cova

Per la seua proximitat a la Cova antigament

dita d'en Gastó. Va pertànyer als Navàs del Cap del Terme, fins que el comprà Lluís Monterde. Passà a Mossèn Cristòfol Monterde, fundador de l'Aula de Gramàtica, després al seu nebot Antoni Moliner, una néta del qual casà amb el Coronel carlí en Vicent Barreda "Cova", que reconstruí el mas després que el cremà l'exèrcit liberal l'any 1834. El nom antic era, com el de la Cova, el Mas d'en Gastó.

El Raconet

Per estar prop d'un racó de roca, antigament dit d'en Pellicer, que era mallada de la Tinença de Culla. Fins al 1990, en què passà a Lluís Barreda d'Andreu, formava part del Mas de la Cova.

El Mas de Moletó

Pel seu antiquíssim propietari, de cognom Morató, al segle XIV. Va ser despoblat molts segles.

El Mas de Querol

Degut al seu amo, Josep Querol, cap a 1840. A l'edat mitja s'anomenava el Mas de n'Ager, pel cognom del notari Bartomeu d'Ager, cap a 1390. El XVIII el va refer Antoni Garcés. D'ell passà a Manuel Gisbert de Morella, llogater de la Verola de Grau (també es va dir el Mas de Gisbert per ell), i al seu gendre Querol.

El Maset del Vent

Per estar molt exposat al vent i corrents d'aire. Forma part del casalici del Cap del Terme.

El Cap del Terme

Per estar a la punta o extrem Nord del terme. Abans este nom el rebien també els masos de les Comes de Foies i del Coll d'Ivol, situats respectivament als extrems o caps Est i Oest del terme. No és la Calçada de Meder de la Carta de Població, de situació insegura. El seu nom antic era el Mas d'en Flor. Va pertànyer a la família de Navàs junt al Mas de la Cova. Cap al 1690 era dels Garcia, després dels Centelles.

El Riu del Bosc

Per estar sobre el barranc que té este nom. Va ser un Molí fariner de Pere Pitarc vers 1610, i després dels Fabregat de Montlleó fins a l'actualitat.

El Mas de la Cova Roja

Per estar prop de la Cova Roja del riu del Bosco barranc de la Calderassa, diferent d'altres dues coves d'igual nom.

La Cova Roja

Es tracta de la mateixa cova convertida en habitatge. Era una antiga mallada d'herbatge de la Tinença de Culla.

El Campàs

Nom que deriva de "camp". Es va separar del Mas de Mauricio.

El Xisquerol

Pel malnom d'un antic propietari, que ja consta al segle XVI, en què es deia el maset d'en Gisquerol. Es va separar del Mas de Mauricio.

El Maset del Nostre Senyor

Per un malnom del propietari. Abans pertanyia a la Calderassa.

La Calderassa

Per canvi de l'antic nom de "La Caldereta", que venia del nom de "caldera", aparell de cuina. Es va separar del Mas de Mauricio.

El Mas de Mauricio

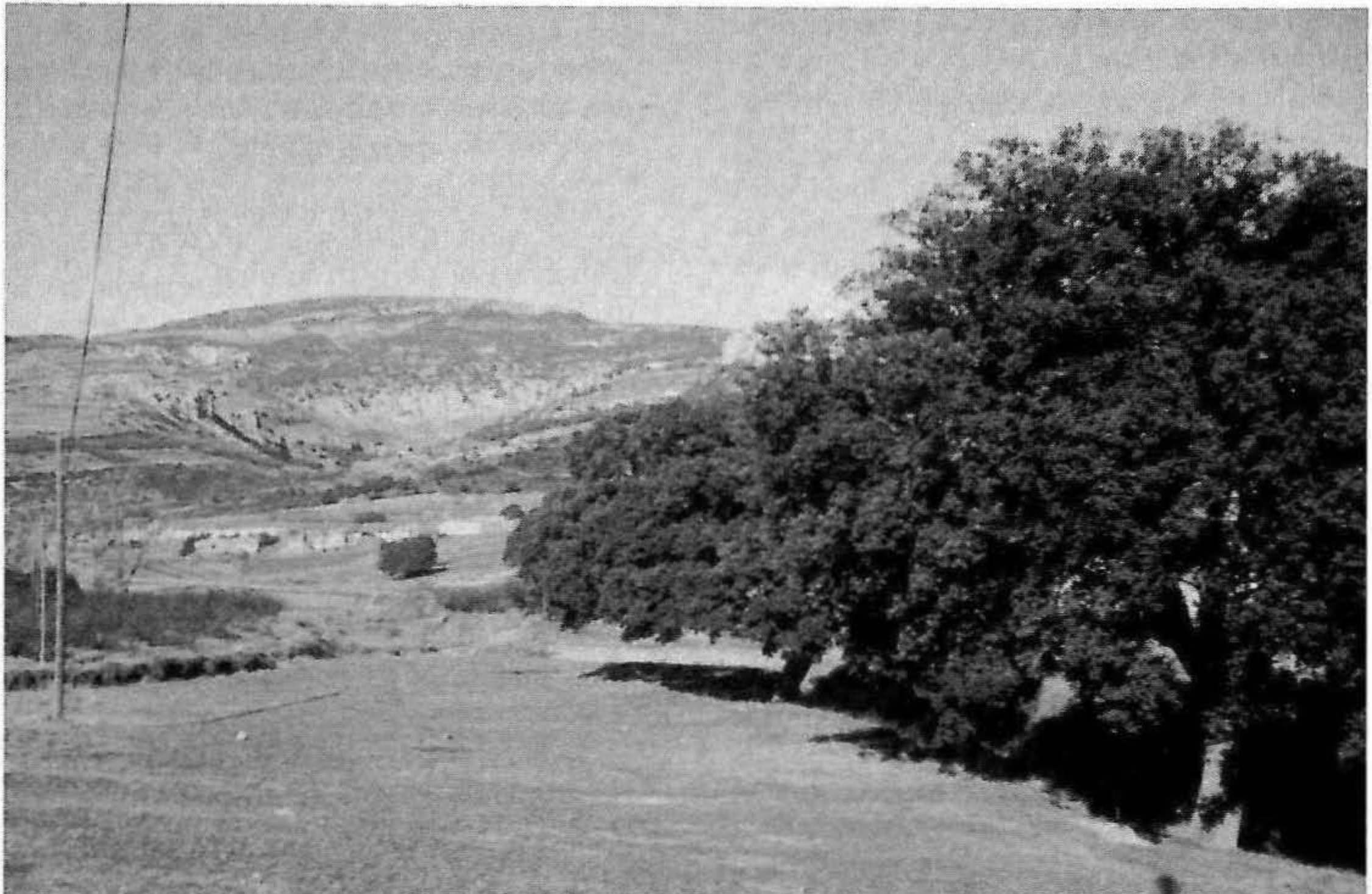
Degut al seu amo, Mauricio Navàs, que el reconstruí cap a 1710 després d'haver-lo cremat els Miquelets. Abans es deia el Mas d'en Benages, i també el Mas d'en Rambla, pels cognoms de dos antics propietaris. Allí es va fer el Delme del bestiar fins el segle XIX. Dels Nabàs passà per herència als Roig, els descendents dels quals encara el posseeixen.

El Desmamador

Per ser abans un corral on es desmamaven les cries d'ovella. Era propietat de la Casa de Matutano.

Les Llometes

Per les llomes que abunden a les seues terres. Abans es deia el Mas d'en Cabestany, pel cognom del seu antic propietari el notari en Pere Cabestany, cap a 1340, o bé en Guillem Cabestany, cap a 1440. Després el va comprar Jaume Forés de Domingo, i els descendents el vengueren als Bertran, que el partiren. Entre les moltes cases actuals, el Mas d'en Cabestany déu ser el que hi ha entre l'Escola de Les Llometes i el barranc.

Les Llometes

La Torre de Pere-Joan o de Navàs

Pel seu llogater, Pere-Joan Navàs, cap a 1730. Abans es deia el Mas d'en (o del) Pinell i també el Mas d'en Palomar, pel cognom de l'antic propietari en Domingo Palomar, cap a 1450. També se'l va conèixer per la Torre de Bertran (com el Mas de Bulc) i pel Mas de la Guatla, per aquesta au o ocell. L'edifici actual el va fer construir Pere Bertran i Babot l'any 1588, essent mestre d'obres Bartomeu Clairac, occità, que edificà també l'Ermita de Sant Roc. És el mas natal de Mossèn Salvador Roig, besnét de dit Navàs.

El Mas del Teuler

Per l'ofici del seu llogater, Antoni Bellés, cap a 1810. Abans es deia el Mas de n'Obac, pel cognom del propietari, després el Mas de la Solana, per la partida, o també el Mas dels Moliners, pel cognom dels propietaris. No és veritat que es digués Mas d'en Baruc com afirma Mossèn Salvador. Pertanyia a la Casa de Grau per venda d'Agustí Moliner cap a 1700. El compraren després els Pitarc del Mas de Bulc.

La Caseta dels Cotets

Pel malnom dels propietaris. Es troba entre el Burgal i la Coma.

El Mas de Valentí

Degut al nom del seu amo, Valentí Vives, cap a 1720. Abans es deia el Mas d'en Morell, però es despoblà i quedà unit al Mas del Collet. La néta de Valentí Vives casà amb Llorenç Bellés

Les Hedreres

Per les plantes d'hedra. El nom antic era el Mas de n'Aguiló, i també el Mas de n'Agustina o n'Agustí després d'unir-se al Mas de Bulc, del que se separà el segle XIX.

El Mas de Bulc

Per un malnom de l'amo, Vicent Bertran, degut a un defecte al parlar que li feia pronunciar les "v" com a "b", en especial al jugar a cartes, dient "bulc" per "vulc". El nom antic era el Mas d'en Timor, o bé el Mas d'Agustí (amb les Hedreres). També li van dir el Mas d'Aigüetes per una broma escatològica. L'edifici actual el va fer Jaume Bertran l'any 1601, i per això es va dir també la Torre de Bertran. Al segle XIX el va comprar Quico Pitarc, i encara el té la descendència.

de Culla; la filla Petronila Bellés amb Joan Badal; i una filla, Soletat Badal, amb Enric Monferrer de Foies.

El Mas del Collet

Per estar a un collet, antigament dit de l'Aguilar, on es despartien els camins vells de Vilafranca i de la Torre de Pere-Joan. Pertanyia als Vives junt al Mas de Valentí, dels que passà al Cavaller n'Isidor Miralles (ferit de mort als Hortassos quan anava a cavall al seu mas) i a la Casa de Vallterra, en unió des de 1750 amb un mas enderrocat que es deia el Mas Cremat (les runes són en terres de Josep-Maria Lecha).

DIMARTS

Pel camí reial de Vilafranca i el del Mas dels Oms.

El Riu de la Solana

Per estar al costat del barranc d'igual nom. Va ser dels Badal, dels Monterde i dels Centelles de Vilafranca.

El Mas dels Oms

Per l'arbre d'igual nom. Pertany als Falcó des del segle XVI: cap a 1600 ja era de la vídua de Jaume Falcó.

El Mas de la Lloma

Per ser a la lloma del Saulonar. Abans formava part del Saulonar. És dels Pitarc.

El Mas de Felip

Degut al nom del seu propietari, Felip Bertran de Roc, cap a 1840 (Mossèn Salvador l'anomena el Mas de Roc pel nom del pare). Es va separar del Saulonar.

El Mas de Folc

Pel cognom dels propietaris. Ha estat molt modificat pels successors, de cognom Santmartí, fa uns pocs anys.

El Maset de Mangranera

Pel mas de procedència del seu propietari. Es va separar del Saulonar.

El Saulonar

Per ser al costat d'un saulonar. Abans es deia el Mas d'en Clergue (na Clèria, na Clara) o també el Mas de l'Almoina d'en Balari (corromput posteriorment en Baiarri), i el Mas d'en Forés, pel cognom del propietari Domingo Forés, vers 1460.

El Maset de les Manyes

Per ser al costat d'un assagador anomenat del Manyo.

El Corralet

Per haver estat molts anys despoblat i limitat a ser un corralet del Mas de Centelles. Abans es deia, junt al Mas del Groc, el Mas de n'Algerri o el Mas d'en Gerri. Va pertànyer a Gaspar Navàs vers 1640, i després de la partició a la Casa de Bertran-Matutano.

El Mas de Centelles

Degut al cognom del seu llogater, Miquel Centelles de Vilafranca, cap a 1610. Va pertànyer als Bertran i als Navàs, que el van vendre, junt al Corralet, a la Casa de Bertran-Matutano.

Els Carrils

Per ser a la moleta o tossal dels Carrils, que a la Carta de Població de Benassal reben el nom de Tossal de Pere Daroca. Són varis masets, entre ells l'anomenat el Maset de Gori.

El Maset de Gori

Pel nom del seu propietari, Gregori Gauxia, cap a 1870. Formava part dels Carrils.

Corbó de Dalt

Per ser a la partida de Corbó, que pren nom del Castell d'igual nom. També es deia el Mas d'en Moliner, pel seu propietari en Bernat Moliner, cap a 1550. El Castell de Corbó, a diferència del que diu Mossèn Salvador, va ser conquistat el 1231 i els moros van ser expulsats per a sempre. Després de la conquesta només van seguir vivint moros al Molinell, terme de Culla, i ja no en quedaven a la dècada del 1380. El nom de "Corbó" és àrab, i diuen que vol dir "la més pròxima", per ser la fortalesa més propera al Castell de Culla. Va pertànyer al Cavaller n'Isidor Miralles per venda de Blai-Simó Moliner, i d'ell a la Casa de Vallterra.

El Tossal d'en Ramos

Per ser al tossal d'igual nom, que ve del cognom de l'antic propietari Domingo Ramos, al segle XIV. Després de molts anys d'abandó, va pertànyer a la Casa de Vallterra, que el va vendre al segle XIX.

La Caseta de Garcés

Pel seu llogater, Manuel Garcés, cap a 1820.

El Mas de la Fos

Per ser al costat del barranc de la Fos. Abans

es deia el Maset de na Margalida.

Corbó de Baix

Per ser a la partida de Corbó i diferenciar-lo de Corbó de Dalt. També es deia el Mas de n'Ortí, pel cognom del propietari. Dels Ortí passà als Moliner de Corbó (de Dalt) i per herència als Molés, essent propietat dels notaris Tomàs, pare, i Vicent, fill.

El Maset de Puça

Degut al malnom del seu propietari. Formava part de Corbó de Baix.

El Mas del Groc o de Valero

Es diu el Mas del Groc per ser a la partida del Groc, l'antiga Serra del Vermell. També es diu el Mas de Valero, pel nom del seu propietari Valeri Navàs, cap a 1700. Era el Maset d'en Gerri dels Navàs, que es va partir en dos masos: l'actual Corralet i el Mas del Groc. Aquest va pertànyer a la Casa de Vallterra fins que el va comprar Josep Edo.

El Riu dels Arbres

Per ser al costat del barranc d'igual nom. Abans es deia el Mas d'en Salla, pel cognom dels propietaris. Ara es diu Arbres (Albres) però antigament era Albers, per aquesta classe d'arbre. Tot el que diu Mossèn Salvador sobre el mas i el riu és fals: el Mas de n'Arbís (Albís) era l'actual Coll de les Vistes. Pertanyia als Moliner dels Albers, però la descendència el va vendre al Cavaller, i passà a la Casa de Sánchez de Cutanda.

La Boneta

Pel renom d'Elisabet-Anna Bonet, "na Boneta" (filla del seu antic propietari, Antoni Bonet, cap a 1620). Es va dir el Mas de na Boneta, reduït posteriorment a "La Boneta". Passà per herència als Bertran de les Llometes, que el repartiren al segle passat.

El Maset de Xavier

Pel nom d'un vell propietari, Xavier Barreda. També dit el Racó de la Mireta per ser a un racó de roca dalt d'aquest mas, del que es va separar.

La Mireta

Pel renom de la vídua o filla d'un antic propietari de cognom Miró, cap al segle XIV. També es deia el Mas d'en Torres, o el Mas de na Mireta. Pertanyia a la Casa de Vallterra (en Josep-

Maria Vallterra, Alcalde de València, el reconstruí l'any 1849), fins que el compraren els Bertran.

El Mas de Sales

Degut al cognom del seu propietari. Es va separar del Mas d'Hilàrio.

El Mas del Viudo

Per l'estat civil del propietari, Baptista Roig de la Mireta, vidu de Joana Badal cap a 1890. També se l'anomena el Mas del Pla de Falcó.

El Mas d'Hilàrio

Pel nom del propietari, Hilàrio Roig, cap a 1780. És tot el casalici nou fet a la part sud del camí antic de Vilafranca.

El Maset d'Hilàrio

A causa del nom del propietari, Hilàrio Roig, cap a 1780. Abans es deia el Mançanar (diferent de l'altre) i també el Mas del Rei, per un malnom aplicat al seu propietari Miquel Fabregat, cap a 1620.

El Mas de Tenesa

Degut al cognom del seu llogater, Tomàs Tenesa, cap a 1750. Abans es deia el mas de la Cova de na Saborida, i després el Mas de n'Orenga. Era de la Casa de Sánchez de Cutanda per herència de Mossèn Jaume-Josep Garcia.

DIMECRES I DIJOUS

Sortida pel camí dels Molinets, i després per l'antic de Vilafranca fins a la Boneta, on es despartien els Quintos. La meitat anaven al Corral de Mador, la Caseta de Serafí, les Llargueres, els Masos de Robert, el Pou Nou, el Coll d'Ivol, la Teuleria i la Caseta de les Sorts. L'altra meitat anaven al Mas de Rosco, el Riu Sec, els Covarxos, la Caseta de Camenya, el Fogassero i la caseta de les Sorts, on es reunien tots.

El Molí d'en Rillo

Degut al cognom del seu llogater, Pere Riello (Rillo), cap a 1610. El nom antic era el Molí d'en Català. Va pertànyer al Clergat de Benassal fins a la Desamortització, l'any 1864, i després a l'advocat Letanci Monterde.

Els Molinets

Per ser molins de poca grandària al barranc que baixa de la Vila.

El Mas de Rosco

Degut al malnom d'un antic propietari.

El Riu Sec

Per ser al costat del barranc d'igual nom. Abans es deia el Mas de Vives, però aquesta família el va vendre el segle XVIII a la Casa de Grau.

Els Covarxos

Per ser a la partida d'igual nom, on abunden esta classe de refugis a les parets de roca.

La Caseta de Camenya

Degut al malnom de l'antic propietari. Abans es deia també la Caseta de la Punta, per ser a l'extrem d'una lloma, antigament dita de la Pitja.

El Fogassero

Ve del nom "fogassa", i deu ser pel drap sobre el que es posaven els pans abans de coure'ls al forn.

El Corral de Mador

Per corrupció de "del Delmador", és a dir, de l'encarregat de cobrar l'impost antic del Delme.

La Caseta de Serafí

Degut al nom de l'antic amo, Serafí Vidal, natural de Culla, cap a 1840. Cal diferenciar-la del Mas de Serafí baixant de l'Algar cap a Covatelles (que també era de dit Serafí). Es va separar de les Llargueres, i per això encara rep el nom de les Llargueres de Baix.

Les Llargueres

Per "llarguera", que pot ser des dels muntons de blat i palla sense triar després de batre, a una renglera de garbes, o a uns bancals molt llargueruts. Va pertànyer als Bertran del mas de Bulc.

El Mas de Robert de Baix

Per haver-se separat del Mas de Robert (de Dalt). A primeries de segle l'anomenaven el Mas de Colom.

El Mas de Robert de Dalt

Pel cognom del propietari, Joan Robert, cap a 1640. D'ell se separà l'anterior.

El Pou Nou

Per ser al costat d'un pou i abeurador de la Tinença de Culla. Abans es deia el Mas d'en Mas, pel cognom de Joan Mas, cap a 1610. Va incorporar dos antics masets anomenats, respectivament, el Mas de l'Alber (per aquesta espècie botànica) i els Clapers (per les clapisses o roques planes), propietat dels Molés. Al segle XVIII era dels Roig.

El Coll d'Ivol

Per ser al costat del coll d'igual nom. Ja apareix a la Carta de Població de l'any 1239. També es va anomenar el Mas dels Albalats, i el Mas dels Falcons, pel cognom dels propietaris del segle XVI al XVIII. Incorporà el Mas d'en Blasco sobre el barranc de la Fos. Va pertànyer després a la Casa de Matutano.

La Teuleria

Per haver segut una teuleria. El nom antic era el Mas de Navarro, pel nom del seu propietari Navarro Falcó, cap a 1530, que el separà del Coll d'Ivol. L'hereu, Jaume Ager, el va vendre cap a 1540 a la Tinença de Culla amb d'altres masos. Aleshores s'anomenava la Pinarosa o les Pinaroses. Es va desamortitzar l'any 1877.

La Caseta de les Sorts

Per estar dalt de la partida de les Sorts, bancalets sortejats per la Vila entre els veïns a primeries del segle XIX. Es va separar de la Pinarosa, i antigament rebia el nom de la Solana de na Gomara o dels Albalats.

El Mas de Forés de Dalt

Per l'antic propietari Jaume Forés, cap a 1720. També es va dir el Mas d'en Montó, pel cognom dels propietaris, els Montó de Vilafranca, que el deixaren al seu Benifet eclesiàstic. Igualment, es va dir el Mas d'en Vadenes. Incorporà el Maset dels Herbadors i el Maset d'en Llobet. Va pertànyer als Forés vers 1570, i els descendents el van vendre vers 1740 a Mn. Isidre Penya-roja de Vilafranca, que el passà a la Casa de Grau.

El Mas de Forés de Baix

Per l'antic propietari Joan Forés, cap a 1720. També es va dir el Mas d'en Gardull, pel cognom d'un antic propietari vilafranquí, o el Mas de la Noguera, per dita espècie botànica. Incorporà el Mas d'en Gurrell i el Maset d'en Pasqual. Va pertànyer als Fabregat de Vadenes i als Forés, que el vengueren el segle XVIII al Clergat de Vilafranca, amo fins a la desamortització l'any 1865.

La Caseta Nova

Es diu el Maset del Sargallar o la Caseta Nova del Mas de Forés de Baix, que va fer Joan Forés cap a 1890.

El Molí de Colau o Més Alt

Degut a la variant del nom del seu amo

Nicolau Edo, cap a 1740. També es diu el Molí Més Alt per ser el més amunter. Va pertànyer als Fabregat de Montlleó, i d'ells als Edo de Vistabella fins al moliner Josep Edo i Solsona, cap a 1910. Té varies casetes a més del molí.

Els Rodalejos

Pels rodals o rodejadors del Riu. Este mas, separat del Molí de Colau, era propietat de Francesca Edo, muller de Brigadier carlí en Josep Miralles "Serrador". Per no tenir descendència, passà als Santmartí.

Les Tanyades

Per haver segut una tanyada o magatzem rural. Són dos masos, la Tanyada de Dalt i la Tanyada de Baix, sobre el Molí de la Cova.

El Molí de la Cova

Per estar al costat de la Cova del Senallo. Va pertànyer als Fabregat de Montlleó.

El Maset del Senallo o de Ximo

Per estar a la lloma de la roca del Senallo sobre el Batanet. També de Ximo pel nom, Joaquim, del seu propietari.

El Batanet

Per haver segut un batà o molí draper (on s'abatanaven els teixits de llana). Era dels Fabregat de Montlleó.

Les Ferreries

Per haver segut una ferreria. Ara són dues casetes.

El Mas de l'Olivera

Pel nom d'aquest arbre. Segurament tenia al davant una olivera. És l'antic Mas d'en Mas, que Jaume Ager vengué l'any 1540 a la Tinença de Culla. Després es va dir la Font del Mas per la font adjunta. Es va desamortitzar l'any 1878 i se'n van fer sis masets.

El Mas de les Voltes

Per ser a les voltes del Riu. També es va dir de la Volta. Es va separar del Mas de l'Olivera.

La Caseta de l'Obrer

Per l'ofici del seu amo. Es va separar del Mas de l'Olivera.

El Molí Nou

Per ser l'últim molí que es va fer al Riu. Es va separar del Mas de l'Olivera.

El mas de Forés de Baix

El molí de Colau

El Mas del Bitxo

Degut al malnom (Bitxorro) d'un antic propietari. Abans s'havia dit la Caseta de Sangüesa pel cognom del propietari Casimir Sangüesa, cap a 1850.

El Mas de Sant Josep o de Pepo

Per una invocació sagrada. Es va separar del Mas de l'Olivera.

El Mas de la Creu

Per ser a la creu o cruïlla entre el camí antic de Culla a Vilafranca i el del Riu de Montlleó. Es va separar del Mas de l'Olivera.

El Canto

No se sap. Podria ser derivat del castellà ("canto" per pedra de rambla o bé per vora o cantonet), o bé tret del verb "cantar". El nom deu tindre uns cent anys. Al Canto, a una pallissa separada del mas, solien dormir els Quintos la nit del dimecres.

El coll de les Vistes

Degut al coll d'igual nom. "Vistes" pot fer referència al panorama que es veu, però millor a les "trobades" de joves dels masos de la contornada. El nom antic era el Mas de n'Arbís (Albís). Va pertànyer als Fabregat de Vadenes, i als Forés, partint-se en dos masos, un dels quals passà a la Casa de Sánchez de Cutanda.

La Mangranera

Per l'existència d'aquest arbre. El va vendre el 1540 Jaume Ager a la Tinença de Culla, que el posseí fins a la Desamortització l'any 1877.

El Mas del Morral

Per ser al costat d'un morral de roca. També se l'anomenà el Mas de la Roca o de la Roqueta. Es va segregar de la Mangranera.

L'Apotecària

Per haver segut propietat de Bàrbara Sangüesa, curandera, vers 1850, casada amb Urbà Barreda, llogater del Mas de Celades.

El Mas de Celades

Pel cognom del llogater, Joan Celades, cap a 1730. Abans es deia el Mas del Ginebre, per aquesta espècie botànica, i també el Mas de n'Ortí, pel cognom del propietari Jaume Ortí vers 1540. Pertanyia a la Casa de Grau.

El Mançanar

Pel nom antic d'aquest arbre, ara "pomera".

No obstant, el nom antic era el Mas de n'Orenga, per aquest cognom al segle XV, i el mas de n'Albalat o de n'Albalada, pel cognom de Joan Albalat vers 1580, car el Mançanar antic era l'actual Maset d'Hilàrio. Pertanyia a la casa de Vallterra.

La Torreta

Per haver tingut antigament aspecte de Torreta, dita d'en Calbó pel cognom de l'antic propietari, fins l'any 1845 en què es va reformar. Pertanyia el segle XVI a Llorenç Roig, i després per venda i herència a la Casa de Vallterra.

La Torre de Monfort

Pel seu llogater Joan Monfort, cap a 1730. Abans el nom era el Mas d'en Gomar pel seu propietari Bartolí Gomar de Morella, i també la Torre dels Catalans o el Mas d'en Català, pel cognom dels propietaris, els Català de Montsonís. Va pertànyer per venda i herència a la Casa de Vallterra fins que l'any 1925 es va vendre a trossos als veïns de Benassal.

La Caseta del Bord

Pel malnom d'un antic propietari. Abans es deia el Maset d'en Pasqual.

El Mas de la Vella

Per una donà que va viure molts anys. Es testimonia ja al segle XIV, però es desconeix el nom antic fins al segle XVI, en que s'anomena el Mas dels Roques. Era de Cristòfol Badal, que el va vendre a Amador Miralles vers 1610, i d'ell passà a la Casa de Vallterra fins que el comprà Francesc Roig.

La Pinella

Nom diminutiu antic derivat no de "pi" sinó de "penya" o roca. El nom antic és el Mas d'en Biosca, pel cognom del propietari Berenguer Biosca, cap a 1420, i després Mas d'en Segura o dels Segures, pel cognom dels propietaris, entre ells els notaris Jaume Segura, pare, i Joan Segura, fill, els descendents del qual el van vendre a Amador Miralles. Va pertànyer a la Casa de Vallterra.

El Rivet

Pel nom diminutiu "riuet" de l'antic Riu del Domenge. Abans es deia el Domenge, propietat dominical reservada pel conqueridor en Balasc d'Alagó, i apareix a la Carta de Població del 1239. Va pertànyer al Cavaller n'Isidor Miralles, del que passà a la Casa de Vallterra fins que

l'any 1935 el comprà Josep Edo y Tena a na Ignàsia Vallterra. Aquesta senyora va vendre també més tard al benemèrit Alcalde en Tomàs Fabregat i Fabregat la Rourera del Rivet, avui parc i piscina municipal de renom. Degut al fet de ser el lloc de trobada de l'heroïna Seidia amb el cavaller Artal d'Alagó al monumental poema de Mossèn Joaquim Garcia i Girona, benassalenc il.lustre, la Residència de la Caixa d'Estalvis de Castelló construïda dalt de la Rourera porta el nom de Seidia. És un fet vergonyós que a totes les publicacions oficials actuals el nom de EL RIVET aparega escrit amb una falta d'ortografia.

El Mas de Vicente o de les Ombries

Es diu el Mas de Vicente pel nom del seu llogater (Vicent), o Mas de les Ombries per ser a aquesta partida. Abans es deia també el Mas dels Cavallers, car era propietat de la Casa de Sánchez de Cutanda.

El Maset de Joseret o del Rivet

Pel nom en diminutiu del seu propietari Josep Tena.

La Peña de l'Amor

Nom modern d'un maset segregat del Rivet. Antigament per allí va estar el Mas d'en Marull, i també el Mas de na Saranyana o d'en Soler (que potser siga el mateix Rivet).

La Font d'en Segures

Per evolució de l'antic cognom S'Aguda (L'Aguda), del segle XIV. El segle XVIII conviuen les formes Seguda, Segudes i Segures, de les que triomfarà la darrera.

El Maset de Catalina

Pel nom d'alguna propietària. Era propietat de Josep Puig del Mas Vell d'Ares. També s'anomenava el Maset del Ratat, per un malnom. Es va segregar de la Tanyada de Pau.

El Maset de Motre

Pel malnom d'un antic propietari. Es va segregar de la Tanyada de Pau.

El Maset de Mossèn Antoni

Pel seu amo Mossèn Antoni Miralles (o pel seu constructor Mossèn Antoni Urquisú). Es va segregar de la Tanyada de Pau, escindida del Mas de la Foia.

DIVENDRES

Pel camí reial d'Ares, i pel costat de la Rambla Carbonera fins a Foies.

La Verola de Fabregat

Pels seus propietaris des del segle XV al XIX, els Fabregat de la Verola, que duraren fins a Josep Fabregat i Bellés, que no va tenir descendència i en feu set parts per a tres germanastres: Maria-Dolors (cinc parts), Baptista i Isidre Monterde i Bellés. El nom antic era el Mas d'en Picó, pel cognom d'un antic propietari.

El Manyà

Per l'ofici del seu amo Jeroni Miralles, que va aprendre a fer esquelles i panys a Benafigos, cap a 1670. El seu nom antic era el Mas de na Fresca. Pertanyia a Pere Ramon cap a 1410, després als Miralles, que el van vendre als Fabregat de la Verola cap a 1700 i s'assolà. La casa vella la va fer Vicent Barreda l'any 1890, i la nova Francesc Barreda l'any 1920.

La Caseta de Baptista o Els Cups

Degut al nom del seu amo Baptista Monterde, cap a 1900.

La Mançanera

Ve del nom antic de l'arbre que ara es diu "pomera". És al mig del Pla de la Mançanera.

Les Moreres

Degut als arbres d'igual nom plantats a l'endret. Va pertànyer a la casa de Sánchez de Cutanda.

L'Arranque

No se sap d'on ve el nom. Potser tinga relació amb la dita benassalenc "Arrancada de cavall i parada de «burro»". En tot cas, es va fer cap a 1840, i era propietat de Josep Esteve d'Ares.

El Vilar

A causa del nom antic del Vilar dels Serrans o de la Serrana, junt a l'assagador d'igual nom. Pertanyia a la Vila de Benassal fins a la Desamortització.

El Maset de Serafí

Pel nom del seu propietari, Serafí Vidal de Culla (com la Caseta de Serafí).

Covatelles

Per les covetes que hi ha al costat. Era d'Antoni Garcia cap a 1750.

Els Cups de Covatelles

Dos cups, un anomenat de Parança pel malnom d'un antic propietari, i un altre dit del mas de Bulc. Es van separar de Covatelles.

El Maset de Panís

Pel malnom d'un antic propietari. Es va separar de Covatelles.

Les Comes

Per estar situat prop d'una coma, o depressió entre muntanyes. Abans es deia el Mas de n'Amill, pel cognom del propietari Domingo Amill de Vilar de Canes, vers 1360. Pertanyia a Pere Vives vers 1390, i després a la Vila de Benassal fins a la Desamortització. L'adquirí el llogater Joan Centelles.

Foies de Baix

Per ocupar la part inferior de la partida de Foies, que ja apareix a la carta de Població de Culla l'any 1244. Pertany d'immemorial, potser des del segle XIV, als Vives de Foies, que el conservaren fins el segle XIX. És el mas que ha estat més segles en poder d'una única família.

El Mas de Ximero

Pel malnom d'un antic propietari.

Els Cups

Per haver segut cups per picar el vi.

Foies de Dalt

Per ocupar la part alta de la partida. Abans es deia el Mas d'en Ferrer, pel cognom del propietari, l'honorable n'Antoni Ferrer, Justícia de Benassal l'any 1410. D'ell passà als Feliu de Castelló, que vers 1480 el van vendre a Jaume Vives de Foies. Els successors el van vendre als Salvador d'Ares, amos fins al casament de Maria Salvador amb Esteve Monferrer de Benafigos. Es va partir en dues parts l'any 1843 entre els germans Ambrós i Joan Monferrer, i de cada part se'n van fer d'altres set, i així avui en dia està totalment repartit.

La Caseta del Cup o d'Eduardo

Per ser un dels seus propietaris, Eduard Celades, i també perquè havia segut abans un cup.

La Solaneta

Per ser a la part solana de Foies. Era l'antic cup de Foies de Dalt.

La Catxa

Per ser abans una construcció baixa com un cau de conills (una "catxapera"). L'obra nova ha estat qualificada fins i tot de "torre". Potser siga denominada així per ironia.

El mas de Giraulo

La Caseta d'Antoni

Degut al nom del seu anterior propietari. Antoni Falcó. És al capdamunt del Barranc de la Vila. Molt moderna.

El Coll de la Rualda

A causa del coll d'igual nom, que abans es deia el Coll de na Rigualda, a partir del cognom d'una antiga ama del segle XIV. També es deia el Mas d'en Vidal, pel cognom del seu propietari Bernat Vidal, cap a 1550. Al segle XVIII es va dividir en dues parts, una de les quals era de la casa de Sánchez de Cutanda, i l'altra dels Fabregat.

El Mas de la Foia

Per dominar la Foia dita antigament dels Vidals. Pertanyia des del segle XV als Fabregat de la Foia, i a l'acabar-se aquesta família al segle XVIII es va vendre a la casa de Sánchez de Cutanda.

El Mas de Giraulo

Pel malnom d'un antic propietari. És la Tanyada de Pau Fabregat, separada del mas de la Foia, que el segle XIX es va dividir en vèries cases, anomenades de Melcior, de Lecha i de Fesol vers 1850, i ara de Giraulo, de Mossèn Antoni, de Catalina o del Ratat i de Motre.

L'Algar

El nom és àrab, però al principi no s'aplicava al mas, car el seu nom antic era el Coll de na Saura, o més tard el Mas dels Vives, pel cognom dels seus propietaris des de Pere Vives, cap a 1510. El segle XVIII es va partir en dues masades.

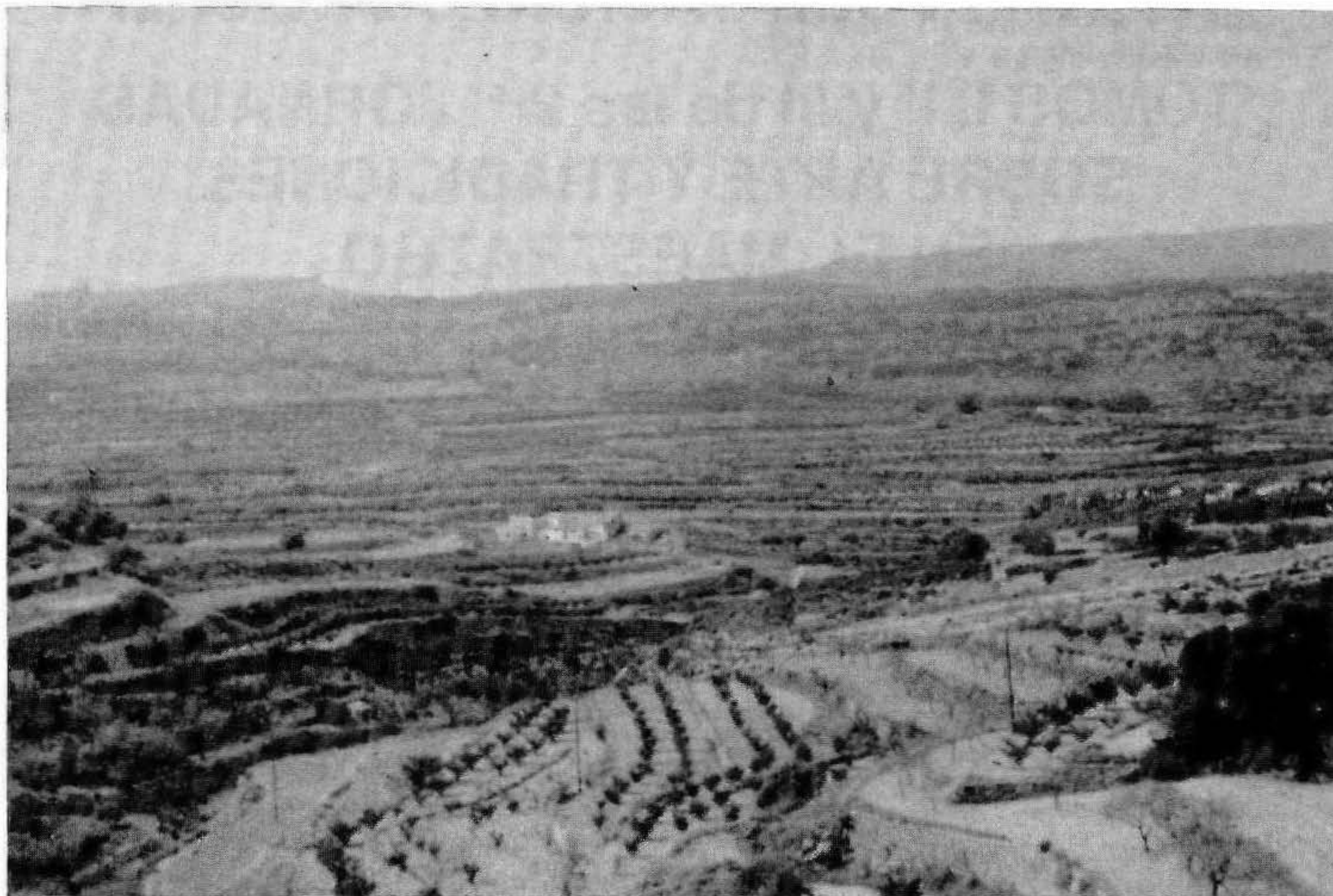
El Maset de l'Algar

Per haver-se separat de l'Algar. Era dels Porcar dits de l'Algar al segle XVIII.

El mas de l'Algar

El mas d'en Serrans

El Corral d'en Pagès

Pel cognom d'un antic propietari medieval, Bernat Pagès, cap a 1400. Després el Maset d'en Pagès es va incorporar al Mas de la Foia i es convertí en corralissa fins al segle passat. És enderrocat.

El Mas del Vaquer

Per l'ofici del propietari.

El Mas d'en Serrans

Per la proximitat a l'assagador dels Serrans. La forma Serrans, per tant, mai ha segut un cognom, i són falses les afirmacions de Mossèn Salvador. Abans es va dir també el Mas d'Ambrós pel nom del propietari Ambrós Bertran, cap a 1730.

Altres masos antics assolats o amb el nom canviat:

El Maset de Tibúrcio

Al Riu Sec.

El Mas de l'Hortelà

L'any 1900 era del secretari Vicent Saragossà.

El Mas de la Lloma del Bord

Al Riu Sec.

El Mas de Campello

Al Riu de Montlleó. El 1900 era de Manuel Pitarc Fabregat.

El Maset de Bufo

La Caseta de Badal

Darrera del Coll de les Vistes. El 1900 era d'Isidor Garcia de Vilafranca.

El Maset de Collado

Al Riu Sec. Era del Benifet de na Gomara, i l'emprà Mossèn Salvador Roig, que el vengué ràpidament la dècada de 1850.

NOTA FINAL: la normalització dels noms dels masos ha estat feta conjuntament per Pere-Enric Barreda i Joan Peraire dins del projecte "Toponímia de Benassal", treball d'investigació per a la Conselleria de Cultura, Educació i Ciència de la Generalitat Valenciana.